

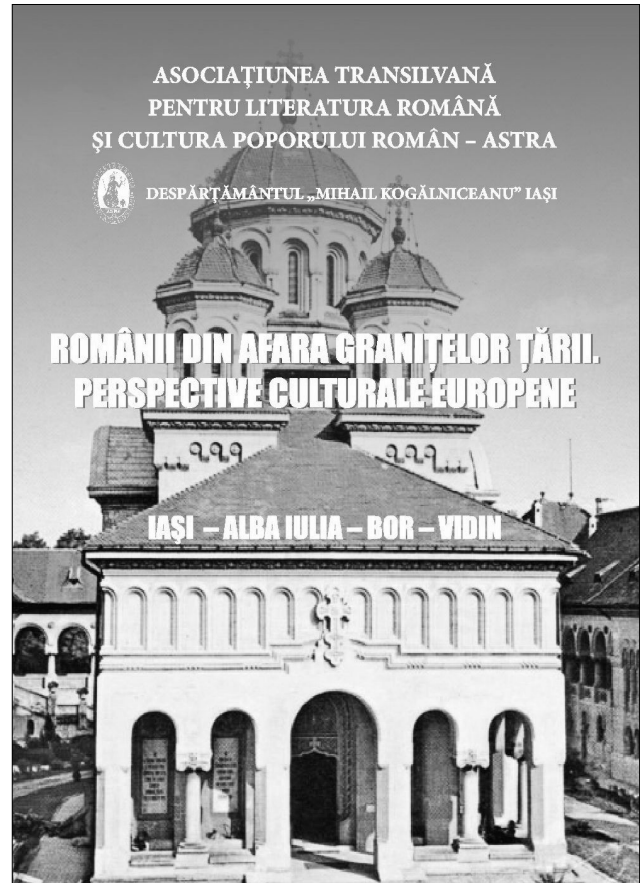

Vasile DIACON

O CARTE SUI GENERIS

Asemenea multora dintre cei care aparțin generațiilor postbelice, aveam să aflăm și eu, atât cât a fost posibil, din variate surse, câte ceva despre românii din nordul Bucovinei, din satele Maramureșului istoric și din Ungaria, ori despre cei din stînga Prutului, împrăștiați de vitregiile timpurilor în nesfîrșitul spațiu sovietic. Cu neamurile românești sud-dunărene aveam să vin în contact în martie 1992, cînd am fost oaspete al comunității aromânilor din Selenița, despre care președintele Asociației aromânilor spunea că „Selenița iaste ună hoară mușată” (Selenița este un sat frumos), trimițîndu-mă cu gîndul la ramura domnească a Mușatinilor moldoveni, iar despre durerile și speranțele lor aveam să vorbesc în Camera Deputaților, la 25 mai 1992.

Apariția de curînd a unei cărți intitulate *Românii din afara granițelor țării. Perspective culturale europene. Iași – Alba Iulia – Bor – Vidin*, sub auspiciile Despărțămîntului „Mihail Kogălniceanu” Iași a Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Poporului Român – Astra și în coordonarea cunoscutului om de litere Liviu Papuc (Editura StudIS, Iași, 2014, 272 p.), care înmănușează lucrările unui simpozion cu același titlu (din 15-21 octombrie 2013), aduce un prețios surplus de informație referitoare la vitrega soartă a românilor de pe Valea Timocului sîrbesc și bulgăresc, care, după Primul Război Mondial s-au văzut ruși definitiv de trupul de trupul țării de origine și supuși unui sistematic program de deznaționalizare, începînd cu redeschiderea etniei, din *rumînă* în *vlahă* și schimbarea numelor de familie românești cu nume sîrbești sau bulgărești. Este echivalentul „mancurtizării”, a „spălării creierelor” aplicate de către sovietici românilor din teritoriile ocupate după al Doilea Război Mondial. Despre toate acestea și despre alte aspecte ale problemicii aflăm din materialele grupate în cea dintîi secțiune a cărții: *Românii din Serbia, Bulgaria și Ucraina – o minoritate*, titlu pe care îl poartă și interesantul mesaj transmis de către Areta Moșu cu ocazia deschiderii lucrărilor simpozionului.

Despre dureroase realități contemporane vorbește părintele Boian Alexandrovici, în interviul acordat lui Emil Țîrcomnicu, care afirmă că după anul 1922 a început operațiunea de înregistrare a românilor în condicile de stare civilă ca fiind *vlahi* și nu *rumîni* ca pînă atunci, că au apărut schimbările de nume românești cu nume sîrbești, că educația și serviciul divin în limba română lipsesc, că autoritățile române nu se implică de loc în salvarea identității de neam a acestei minorități.

Valentin Băluțoiu, parafrazînd titlul unei cunoscute lucrări a lui Gh. Brătianu, prezintă cîteva constatări în *O enigmă și un miracol istoric: românii de la sud de Dunăre*, arătînd că turcii s-au arătat mai înțelegători cu aspirațiile românilor sud-dunăreni decît creștinii sîrbi și bulgari, considerînd supraviețuirea acestei minorități în Timoc un veritabil „miracol românesc”, în condițiile introducerii în programa școlară pentru copiii etnicilor români

unei așa-zise limbi „vlahe”, când s-a ajuns în situația ca acestor oameni să le fie rușine să vorbească în limba maternă, deoarece „Erai privit urât dacă știau că ești vlah”, după cum afirmă Eugenia Guzun în „*Dunărică, apă lină/ Eu m-am născut în țară străină*”.

Viorel Hodiș, în *Români și vlahi în Serbia și Bulgaria*, face o pertinentă analiză a situației actuale a românilor din satele de pe Valea Timocului sârbesc și bulgăresc, arătând că preotul Boian Alexandrovici, un „meșter Manole al timpului nostru”, arestat-eliberat, rearestat-reeliberat, hărțuit continuu de către autorități pentru vina de a le fi înșelat vigilența și de a fi zidit în curtea casei sale din Malainița (Timocul sârbesc) o biserică unde oficiază în limba română, a reușit, cu sprijinul Patriarhiei române să internaționalizeze conflictul, punând într-o situație jenantă Biserica sîrbă, ceea ce supărat pe conducătorii acesteia atât de tare încît cu ocazia festivităților ocazionate de împlinirea a 1700 de ani de la Edictul dat de Constantin cel Mare în anul 313, organizate la Niș, au invitat pe absolut toți Întîistătătorii Ierarhi Ortodocși din întreaga lume, mai puțin pe Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, pentru amestecul în problemele religioase ale românilor din Valea Timocului. Autorul arată și faptul dezavuat de către localnici al politrucului Cazanciuc trimis de București la inaugurarea Consulatului Onorific Românesc de la Vidin, care, necunoscînd realitatea, a confirmat teoria sîrbo-bulgară că românii și vlahii ar fi două minorități distincte. Culmea jignirii adusă românilor de aici a fost numirea la conducerea acestei instituții a unui... grec. Aferim!

Interesante informații comunică Luminița Cornea despre biserica din pămînt de la Vidin, ctitorie a lui Matei Basarab.

Un foarte documentat studiu, *Un cărturar patriot, exponent al românilor sud-dunăreni: Cristea Sandu-Timoc*, publică Doru Scărlătescu, în care arată contribuția intelectualilor din aceste zone la cultura română ori la menținerea identității de neam, făcînd trimitere, în acest caz, la cunoscuta *Dimîndare părintească* (Muștrare părintească) din 1888, deosebitele realizări în domeniul folcloristicii ale lui Sandu-Timoc sunt puse în valoare în raport cu înaintașii săi: sîrbii Vuk Stefanovic Karadzic Tihomir Georgevici, Jovan Cvijic, francezul Auguste Émile Picot, germanii Felix Kanitz, Gustav Weigand și alții.

În cea de a doua secvență a volumului, *Religie – Spiritualitate*, sunt grupate interesante puncte de

vedere semnate de către Stelian Gomboș, Luminița Cornea, Victoria Grădinar, Dorel Man și Dan Negrescu.

Cu mult mai consistentă, cea de a treia secțiune – *Coordonate istorice și culturale românești* – pune la îndemîna cercetătorului materiale precum *Astra și chestiunea țărănească în perioada interbelică* (Dragoș Petrescu), *O perspectivă asupra culturii politice a românilor din Transilvania și Ungaria (1848-1918)* (Vlad Popovici), despre Transnistria (*Falia*, de Ioan Răducea), *Sextil Pușcariu, reprezentat al învățămîntului universitar din Bucovina* (Diana Tocaciu), *Eugen Coșeriu, adept al structuralismului și al funcționalismului* (Victor Axentii, Ioana Aurelia Axentii), *Opera scriitorului Spiridon Vangheli în peisajul literar european* (Ludmila Bălțatu), *Integrarea culturii satului în cultura europeană* (Maria Barbă, Teodosia Luchian). Rețin atenția în mod deosebit articolul *Limba română în presa din țările vecine* semnat de Tudor Nedelcea, în care se face un istoric al presei românești din aceste țări fără a se uita una dintre lucrările de importanță capitală pentru teaurizarea graiului sud-dunărean, *Atlasul lingvistic al Regiunii Valea Timocului*, realizat de Petru Neiescu, Eugen Beltechi și N. Mocanu; apoi *Breviar bucovinean (periodice)*, al lui Liviu Papuc, care semnaleză o serie de publicații mai puțin cunoscute apărute la Cernăuți, printre care și unicul număr al revistei „Urzica”, a lui Aurel Morariu, dar care își avea originile în mult mai vechea „Urzică” a studenților de la cunoscuta Societate Academică „Junimea”; apoi incitantul studiu al universitarului ieșean Petru Zugun, *Ponderea împrumutului antroponimic românesc în vocabularul specific. A doua estimare*, care plecînd de la 100 de antroponime înregistrate de Iorgu Iordan, analizîndu-le din punct de vedere etimologic, ajunge la interesante concluzii privind raportul dintre ponderea etimologiei interne și a celei externe în antroponimia românească.

Volumul se „rotunjește” cu o prezentare a *Simpoziunilor Astei* și cu un interesant album foto, *Astra în imagini*.

Toate aceste aspecte surprinse pe scurt dau consistență acestei cărți necesare, mai ales în aceste vremuri cînd Europa, deci și românii, se reasează din punct de vedere cultural în raport cu vecinii cu care vin în contact de atîtea secole.